

“Cançó d’amor i de guerra”

El 13 de maig de 2006, a la sala d’esports de la batllia d’Arles de Tec l’Orquestra Filharmònica de Catalunya i el Cor Harmonia Calellenc, sota la direcció de Carles Coll i Costa de Figueres, van representar, per primera vegada al Vallespir, l’obra lírica catalana en dos actes “Cançó d’amor i de guerra” davant d’un públic molt nombros, fervent i entusiasta. El Centre Cultural Català del Vallespir (CCCV) de Ceret va ser-ne l’entitat organitzadora, que també va comptar amb l’ajut institucional i logístic de l’ajuntament d’Arles i del seu batlle, el senyor Renat Alà (exambaixador de Mitterrand a Portugal), que no solament va creure en la projecte sinó que, a més a més, s’hi va entusiasmar.

Recordem que el llibret original d’aquesta obra és de l’escriptor Lluís Capdevila (Barcelona, 1895 - Andorra, 1980) i del dramaturg Víctor Mora i Alzinelles (Barcelona 1895 - Mèxic, 1960). D’altra banda, la partició musical de l’opereta Cançó d’amor i de guerra és del compositor valencià Rafael Martínez Valls (1868-1946), i fou el seu primer gran èxit.

(Hi afegeixo un fet personal bastant curiós o insòlit: perquè es dona el cas que, quan jo era infant d’uns 12 anys, vaig tenir la sort de conèixer l’escriptor Lluís Capdevila i Vilallonga, perquè un dia de l’estiu 1948 el meu pare el va visitar a Sant Julià de Lòria (Andorra), per motius de consultes literàries, des de Tolosa de Llenguadoc, on aleshores vivíem).

La direcció escènica de la representació de l’opereta, a Arles de Tec, de Ramon Enrich fou, sens dubte, enginyosa i moderna. I el repartiment es va compondre de Beatrice Jiménez (soprano), una delícia; d’Albert Deprius (tenor), una força de la natura; Xavier Mendoza (baríton), una veu molt càlida, i el Cor Harmonia Calellenc amb més de 40 actors i cantaires alhora, tots excel·lents.

L’acció s’esdevé en una farga del Vallespir, que a l’obra no és situada amb precisió, però que podria haver existit entre Arles de Tec i la Farga del Mig, prop de Sant Llorenç de Cerdans. Hi havia moltes fargues catalanes al Vallespir, una de les darreres era precisament

Gentil Puig i Moreno,
sociolingüista i
secretari del Centre
Cultural Català del
Vallespir

Cartell de la
representació d’Arles
de Tec de 2006

situada al pont d'Arles, a 500 m de la sala de la batllia on es representava l'opereta. Lluís Capdevila, bon coneixedor de la Revolució Francesa, va situar l'obra en l'any 1793, en un moment àlgid d'aquells fets tan transcendents. El rei Lluís XVI acabava de ser guillotinat, el 21 de gener, pocs mesos després de les dues cèlebres batalles de Valmy i Jemmapes, guanyades pels soldats revolucionaris (de l'any II) al nord-est de França contra les tropes de les monarquies centreeuropees contrarevolucionàries. Al Rosselló també va haver-hi dues altres batalles, la primera, la de Peirestortes, un poble situat al nord de Perpinyà, guanyada pel diputat nord-català de la Convenció Revolucionària Josep Cassanyes, i la segona, la batalla del Voló, que els generals convencionals Dugommier i Augereau van guanyar contra els generals espanyols del rei Carles IV, Ricardos i La Unión. El riu Tec separava les dues tropes oposades, al nord els revolucionaris i al sud els espanyols, membres de la coalició contrarevolucionària. De la seva banda, la gent del poble nord-català i del Vallespir era dividida, car li costava bastant decantar-se per un dels dos costats.

Fent una mica d'història, recordem que l'opereta catalana "Cançó d'amor i de guerra" fou creada a Barcelona, l'any 1926, en plena dictadura de Primo de Rivera, i es titulava inicialment Els soldats de l'ideal, però la situació política i la censura feren que l'obra es prohibís abans de l'estrena. Sembla que en el títol original, l'ideal era el de la Revolució Francesa. Com podem suposar, el títol no va agradar gens al governador civil de Catalunya d'aleshores, el general Milans del Bosch (besavi de l'actual), i va obligar els autors de l'opereta a canviar-lo, així com també algunes escenes revolucionàries. El nom imposat i actual, Cançó d'amor i de guerra, és un títol molt menys polèmic.

"Cançó d'amor i de guerra" es va estrenar el 16 d'abril de 1926 al Teatre Nou de l'avinguda Paral·lel de Barcelona. Va aconseguir de seguida un èxit considerable. L'èxit de l'obra fou tant que es va mantenir en cartell durant tres o quatre anys, i fou representada més de 2.000 funcions. L'obra, d'inspiració profundament republicana, va contribuir, a la seva manera, a l'adveniment de la Segona República, que tindria lloc cinc anys després, el 14 d'abril de 1931.

L'obra relata la història d'amor entre dos joves, l'Eloi i la Francina. Les contrarietats de l'amor, els conflictes d'influències i les diferències socioeconòmiques sobresurten en una França abocada a la Revolució i a la guerra. Nogensmenys a l'obra, l'alegria es combina amb la més intensa emoció.

Certs especialistes noten en l'obra una inspiració wagneriana, que era la moda de l'època. És cert que els autors van aconseguir una síntesi amb elements provinents del folklore català, com la sardana "Ning, nang, ja la campana vol repicar," cantada per Francina, la protagonista, acompanyada per un cor, amb altres elements wagnerians, com la cançó "Forjador, bon forjador", en la qual l'Eloi, el protagonista, canta i elogia la seva professió de fargaire. Cal destacar també dos cants populars de l'avi Castellet, "Devallant de la muntanya" i "Caminant pel món va el vell pastor".

Cartell de la representació dels anys 1930

Els personatges de l'obra són aquests: la Francina (soprano lírica), filla del mestre Andreu, amo de la farga i enamorada de l'Eloi; l'Eloi (tenor líric), un operari de la farga i que, més endavant, esdevindrà capità de l'exèrcit republicà i revolucionari, l'enamorat de la Francina; l'avi Castellet (baríton líric), un vell pastor, avi de l'Eloi; la Catrina (soprano lleugera), la serventa del mestre Andreu; en Baldiri (tenor còmic), ajudant a la farga, enamorat de la Catrina i amic de l'Eloi; en Garet, un altre ajudant de la farga, amic de l'Eloi i de Baldiri; en Galdric, també fargaire, amic de l'Eloi i de Baldiri; en Ferran Ridau (baríton), fill del batlle i pretendent de la Francina; el senyor Ridau (baix), el batlle, i finalment en Pep (tenor còmic), un revolucionari imprudent.

Com dèiem més amunt, l'argument de l'opereta gira entorn de la història d'amor entre dos joves, l'Eloi i la Francina, que veuen com els seus destins se separen a causa de l'infortuni, car en Ferran, el fill del batlle Ridau, vol, de totes, totes, casar-se amb la Francina i ella no ho vol de cap manera. Així doncs, la trama principal gira entorn dels problemes i les baralles típiques d'aquestes situacions amoroses i de matrimonis. Tot plegat dins un context social i polític molt agitat, durant el període històric que França estava travessant durant la Revolució Francesa, entre 1789 i 1793.

Fa més de quize anys, el 1990, se'n va fer una representació a Perpinyà amb una distribució més modesta que els nord-catalans encara recorden amb delit. Però a Arles s'ha vist una gran diferència, atès que han actuat més de 80 professionals de gran qualitat entre músics, cantaires i artistes. De fet aquesta opereta sempre ha obtingut un gran èxit a Catalunya, que durant els anys negres del franquisme fou prohibida a causa del contingut revolucionari, encara que fou una de les primeres obres a tornar-se a representar en català. Després, durant els anys 80, l'obra es va tornar a representar. El 2011, fou de nou representada al Teatre Romea després de gairebé trenta anys sense pujar a l'escenari.

D'ençà de l'any 2005, l'obra ha estat represa pel director d'orquestra Carles Coll de Figueres, amb un èxit considerable, amb més de vint representacions arreu de Catalunya, la darrera al Liceu de Barcelona.

Com ho notava Carles Coll, al final de l'acte d'Arles de Tec, era la primera representació que es feia al Vallespir, el lloc on precisament té lloc l'acció de l'obra musical: En una farga del Vallespir... És un fet insòlit i únic, car mai no s'havia realitzat una opereta a Arles de Tec o al Vallespir. Recordem també l'homenatge sorpresa, fet al final de l'acte, per Carles Coll al compositor de sardanes ceretenc Max Havart, present a la sala, i que malauradament desapareixeria pocs mesos després.

I és precisament aquesta coincidència entre el lloc de la representació al Vallespir i la farga del llibret de Lluís Capdevila que va fer que la gent del Vallespir s'hagi identificat tan plenament amb l'obra i la seva música, que hagi vibrat com mai jo ho hagués pogut imaginar. M'he adonat que "Cançó d'amor i de guerra" va tocar l'ànima i la sensibilitat profunda dels vallespirencs, segur que ho recordaran durant molt de temps. Hi té a veure

Disc de l'obra

que el públic vallespirenc coneixia i cantava la majoria de les cançons de l'opereta, com per exemple "Canigó" o la sardana "En el Vallespir". Fins i tot els músics i artistes van confessar-me –quan a mitjanit els agraiïa la representació que havien feta, dins l'autobús que se'ls enduia cap a l'Empordà– que ells també havien sentit una comunió i identificació molt especials amb el magnífic públic d'Arles que fins llavors mai no havien conegut enlloc de les terres catalanes.

Recordo també que una senyora gran d'Alzina Rodona, un veïnat situat prop d'Arles, la Rosa Baudry, em va escriure una carta d'agraïment commovedora. Aquella senyora m'explicava que havent viscut i treballat durant gairebé cinquanta anys a París com a mestra d'escola, havia tornat finalment al seu enyorat país quan es va jubilar. I hi afegia que no sabia com agrair-nos-ho, perquè li havíem fet un regal magnífic i inesperat amb la representació de l'opereta catalana "Cançó d'amor i de guerra", i que aquesta obra li havia agradat tant que l'omplia de joia i d'orgull per un país que ella considerava com el més bell del món.

Recentment, el mes de març de 2013, la companyia +Sarsuela de Barcelona ha ofert al seu públic una nova versió, fresca i vibrant, de "Cançó d'amor i de guerra". Una versió en la qual sobresurten certs aspectes que potser s'havien menystingut. En efecte, la versió actual és realment un clam a la llibertat dels pobles i alhora la voluntat d'una dona jove que vol decidir el seu propi destí.

El director de la companyia +Sarsuela considera que l'èxit de l'espectacle es fonamenta tant en una música realment magistral com també en el llibret de Lluís Capdevila i Víctor Mora. Una música que barreja el folklore català, el lirisme realista i certes atmosferes i harmonies que havien configurat la cultura musical catalana d'aquells anys. Una lírica catalana iniciada per Enric Morera a principi del segle xx. Pel que fa al contingut del llibret, la companyia +Sarsuela hi va reintroduir els fragments musicals i també els elements escènics que havien estat eliminats per la censura de la dictadura Primo de Rivera, i així la versió íntegra dels seus creadors. La companyia +Sarsuela va tornar doncs a Barcelona amb "Cançó d'amor i de guerra", el títol imprescindible del seu repertori de més de 350 peces en català. Com ja ho va fer el 2011 al Romea, i posteriorment al Condal. En aquesta ocasió, arriba amb el vestuari i l'escenografia que es va estrenar l'any 2012 al teatre Kursaal de Manresa. Al Teatre Victòria va preparar noves funcions amb un cor de 30 veus i una orquestra de 18 músics. Com deïem, la nova versió d'aquesta companyia posa en relleu certs aspectes que havien passat desapercebuts.

En definitiva podem dir que l'opereta catalana "Cançó d'amor i de guerra" va ser durant els anys 30, i continua sent-ho actualment, una obra cabdal del gènere líric i que, si perdura a través del temps, com ho fa, és sens dubte perquè correspon a la necessitat d'unes èpoques convulses de la història recent de Catalunya, la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), la de Franco (1939-1975), i finalment, la situació actual. Una lluita per la llibertat que mai no s'acaba, i sembla que mai no pot acabar.

El Cor Calellenc de la representació d'Arles

Cartell del teatre Victòria de Barcelona 2013